

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Факультет психології

Кафедра педагогіки та спеціальної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Куземко В.А.

“ _____ ” _____ 2018 року

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

СПЕЦМЕТОДИКА РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

Перший бакалаврський рівень 016 „Спеціальна освіта”

факультет психології

Дніпро – 2018 рік

Навчальна програма „ Спецметодика роботи з дітьми сиротами” для студентів першого бакалаврського рівня 016 „Спеціальна освіта”

„ ” _____ 2018 року - с.

Розробники: Бондаренко Зоя Петрівна, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Протокол від “ ___ ” _____ 2018 року №

В.о.зав. кафедри педагогіки та спеціальної освіти
_____ (Нетьосов С.І.)
“ ___ ” _____ 2018 року

Схвалено науково-методичною комісією за напрямом підготовки
016 „Спеціальна освіта”

Протокол від “ ” _____ 2018 року №

Голова _____ (Нетьосов С.І.)
“ ___ ” _____ 2018 року

Схвалено Вченою радою факультету психології

Протокол від “ ___ ” _____ 2018 року № ___

Голова _____ (Волков Д.С.)
“ ___ ” _____ 2018 року

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1 Мета опанування курсу „Спецметодика роботи з дітьми-сиротами” полягає у розкритті основних питань теорії, організації, змісту і методики роботи дитячих соціально-виховних та культурних закладів з виховання дітей, що залишилися без батьківської опіки, дітей-соціальних сиріт, і фахівців, які працюють із дитиною-сиротою та дитиною, що залишилася без батьківської опіки, для забезпечення основних умов повноцінного розвитку дитини.

2.2 Завдання вивчення дисципліни: надання студентам знань стосовно проблем соціального сирітства та шляхів його вирішення як в Україні, так і за кордоном; вивчення основних закономірностей виховання, розвитку та соціалізації дітей-сиріт, що знаходяться в умовах інтернатних установ; формування у студентів теоретичних знань з курсу і вміння їх використовувати на практиці; формування навичок соціального працівника/педагога по роботі з „дітьми вулиці”; ознайомлення студентів із нормативно-довідковими матеріалами, необхідними методиками для роботи соціального педагога, дефектолога; навчання студентів особливостям комунікаційної взаємодії з дітьми-сиротами та їх найближчим оточенням;

У результаті вивчення дисципліни фахівець повинен

знати: історичні витоки феномену бездоглядності та безпритульності; теорії соціальної компетенції, соціалізації та адаптації; програмно-методичні документи та матеріали для роботи з дітьми-сиротами; нормативно-правову базу про соціальний захист дітей, що знаходяться в складній життєвій ситуації; передовий педагогічний вітчизняний та зарубіжний досвід соціально-педагогічної роботи з категорією „дітей вулиці”; функції, права систем державних закладів, організацій (медицини, освіти, управління соціального захисту населення, громадських організацій) по наданню допомоги дітям-сиротам, дітям з особливими потребами; правовий та соціальний механізм профілактики негативних явищ та допомоги неповнолітнім; ефективні методи, форми, прийоми психолого-педагогічного впливу, засоби корекційного та компенсаційного виховання; індивідуальні характеристики дітей, що залишились без батьківської опіки, дітей-сиріт з особливими потребами; методики роботи з „важкими” підлітками; порядок здійснення посередництва між установами освіти, охорони здоров’я, сім’єю, громадськістю та організацією їх взаємодії; основи проектування та планування соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами, „дітьми вулиці”; особливості навчально-виховної та корекційної роботи в соціумі, родині, школі, в громаді.

У результаті вивчення дисципліни підготовлений фахівець повинен **вміти:**

планувати, організовувати та координувати роботу із соціальної адаптації і реабілітації дітей-сиріт, дітей з особливими потребами; вивчати індивідуальні особливості вихованців і колективу, тобто використовувати діагностику; приймати рішення, передбачувати результат, поєднувати завдання виховання і розвитку особистості з урахуванням її можливостей; здійснювати корекційну психолого-соціальну роботу з певними категоріями дітей: з дітьми-сиротами,

„дітьми вулиці”, з вихованцями інтернатних установ, з дітьми обмежених фізичних можливостей за індивідуальною програмою; проектувати свою діяльність в навчально-виховних закладах і установах, де є дитина-сирота; надати допомогу у приготуванні домашніх уроків; проводити для прийомних батьків та вихователів міні-заняття стосовно розвитку дитини, методів її навчання й виховання; проводити консультації для прийомних батьків та вихователів; толерантно вирішувати неадекватні ситуації; проводити тренінгові заняття з дітьми на основі передових технологій та досвіду за тематикою профілактики негативних явищ; здійснювати соціально-педагогічний супровід дитини-сироти.

Проблема соціального сирітства, появи у соціумі „дітей вулиці” є однією з актуальних в умовах гострої соціально-економічної кризи, що породжує властиві для неї негативні явища. Соціальне явище та соціальна проблема „дітей вулиці” є багаторівневою, комплексною, виступає виразним індикатором соціальної політики та участі територіальних громад в розбудові української держави. Тому надання необхідної соціально-психологічної та педагогічної допомоги стає все більш необхідним та потребує нового розуміння, нових вмінь від соціальних працівників/педагогів. Метою професійної діяльності соціального працівника/педагога, дефектолога є створення умов щодо всебічного гармонійного розвитку особистості вихованця, його соціально-педагогічної підтримки, здійснення соціально-педагогічного супроводу дитини-сироти, дитини з вадами.

Цього можна досягти, якщо фахівець усвідомлює важливість справи, яку він проводить, враховує індивідуальні особливості дитини-сироти, динамічність змін, що відбуваються з нею, розуміє складність і неоднозначність процесу розвитку, визначає віддалені перспективи взаємодії, надає їй упевненості в успішному оволодінні знаннями і правильному особистісному зростанні; розуміє, що головна відповідальність за успіх педагогічної діяльності покладена саме на нього як фахівця – професіонала, який може знайти вихід із будь-якої ситуації, що склалася. Це неможливо досягти без знань спеціальної педагогічної науки, чим і обумовлене її значення у професійній підготовці корекційного педагога.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади сирітства як соціально-педагогічного феномену.

Тема 1. Історичні корені та сучасний стан сирітства в Україні.

Науковий інтерес вітчизняних дослідників до проблеми сирітства. Поява богаділень – благодійних закритих закладів для догляду позашлюбних дітей і сиріт за часів середньовіччя. Античні та західноєвропейські ідеї навчання і виховання дітей-сиріт, яке відбувалося у школах при церквах і монастирях. За часів царювання Петра I - державна політика щодо безпритульних дітей. Поява основних форм такої опіки – індивідуальної і громадської – припадає на період виникнення феодальної власності. Київська Русь - піклування про знедолених

дітей.

Тема 2. Детермінанти сирітства.

Соціальне сирітство: обґрунтування причин виникнення та існування в українському суспільстві. Основні причини виникнення явища соціального сирітства. Чинники дитячої бездоглядності першого, другого, третього, четвертого порядків.

Тема 3. Система опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: вітчизняний та зарубіжний досвід.

Система органів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Дитячі будинки сімейного типу і прийомні сім'ї – нові в Україні форми державної опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Будинки дитини - дитячий заклад для утримання та виховання дітей віком від 1 місяця до 3 років, від яких відмовилися батьки. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Тема 4. Основні засади державної політики щодо соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. Законодавство про дітей-сиріт. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді України. Конвенція ООН про права дитини. Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

Змістовий модуль 2. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування.

Тема 1. Напрями, технології та методики соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Зміст соціально-педагогічної роботи. Проблеми соціалізації та адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Шляхи вирішення даних проблем у діяльності соціального педагога.

Тема 2. Психокорекційна робота з дітьми-сиротами.

Вікові особливості розвитку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Поведінка в конфліктних ситуаціях. Емоційні проблеми дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Материнська деривація. Образ "Я" у дітей, що виховуються поза родиною. Методика «Дзеркальний автопортрет» (самоопис на тему «Яким мене бачать інші»).

Тема 3. Організаційно-методичні засади соціального супроводу прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу.

Соціальний супровід як вид соціальної діяльності. Робота з прийомними сім'ями. Партнерство під час соціального супроводу. Моніторинг та оцінка утримання, виховання і розвитку дитини у прийомній сім'ї.

Тема 4. Професійно-особистісна компетентність соціального та корекційного педагога у роботі з дітьми-сиротами.

Професійні та особистісні якості. Компетенції та компетентності.

3. Рекомендована література

Базова

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях.: навч. посіб. – К.: Логос. – 134с.
2. Волинець Л. С., Січкар О. О. „Діти вулиці” в Україні. – К., 2004.
3. Вихованці інтернатів про себе і своє життя / О.М.Балакірева, О.О.Яременко та ін. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2000. – Кн.1.-134с.
4. Воскобойникова С.А. Нет чужих детей: раздумья о пробл. совр. сиротства: кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 175с.
5. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2002 року. – К., 2003.
6. Державна національна програма „Діти України”. – К., 1993.
7. Дети риска в странах Центральной и Восточной Европы – Флоренсия, ЮНИСЕФ, 1996.
8. „Діти вулиці” в Україні: ситуаційний аналіз. – К.: Сфера, 2004. – 80 с.
9. „Діти вулиці”: проблеми та профілактика // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. - № 8. – с. 22-25.
10. Діти України в умовах перехідного періоду. Аналіз ситуації. – К., 1996.
11. Закон України „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” // Відомості Верховної Ради. – 2001. - № 42. – с. 213.
12. Інформаційно-аналітична довідка стосовно політики Ради Європи у справах безпритульних дітей – Флоренсія, ЮНІСЕФ, 1997.
13. Лебедева І. Актуальність профілактики безпритульності неповнолітніх у соціально-педагогічній теорії та практиці // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 1999. - № 2. – с. 33-38.
14. Мушинський, В. Неблагополучна сім'я як фактор дисгармонійного розвитку дитини [Текст] / В. Мушинський // Психолог. – 2005. – № 10. – С. 3–5.
15. Наша сім'я [Текст]: метод. рек. прийомним батькам / Н.М. Комарова (кер. авт. кол.) [та ін.]. – К.: УІСД, 1999. – 80 с.
16. Профілактика негативних явищ в молодіжному середовищі. Інформаційно-методична збірка для спеціалістів соціальної роботи з дітьми та молоддю. – К.: КМЦССМ, 2003. – 93 с.
17. Соціальна педагогіка [Текст]: мала енцикл. / за заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Центр навч. л-ри, 2008. – 336 с.
18. Соціальна педагогіка: теорія і технології [Текст]: підручник / за ред. І.Д. Звереві. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 316 с.
19. Соціальна робота з людьми з особливими потребами [Текст]: метод. матеріали для тренера / упоряд. О. В. Безпалько [та ін.]; під заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Наук. світ, 2002. – 55 с.
20. Социальная педагогика: Курс лекций /Под общ. ред. М. А. Галагузовой. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 416 с.
21. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. / За ред. А. Й. Капської. – К., 2000. – 264 с.

22. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.

23. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В. Полтавця. – К.: КМ Академія, 2000. – 236 с.

Нормативна

1. Закон України „Про освіту” від 25 березня 1996 р. № 100/96-ВР.
2. Закон України „Про вищу освіту”// Відомості ВРУ – 1998 – № 36.
3. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21 березня 1991 р. // ВВР – 1991 – № 21.
4. Закон України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям інвалідам”// ВВР – 2001 – №1.
5. Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” / Від 22.XI.1993.
6. Конституція України // Відомості ВРУ – 1996 – № 30.
7. Наказ Міністерства України від 02 червня 1993 р. № 161 „Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”.
8. Наказ Міністерства України від 04.03.1998 р. № 86 „Про введення в дію „Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою”.
9. Права дитини: сучасний досвід та інновації. Зб. інформ. і метод. матеріалів / Авт.-упоряд.: Г. Лактіонова, О. Калібаба, Т. Цюман та ін.; за заг. ред. Г. Лактіонової. – К.: Либідь, 2005. – 256 с.
10. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2002/2003 навчальному році // МОН України. Лист № 1/9 – 304 від 17.06. 2002р.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 „Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)”.
12. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : досвід реформування : [державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2005 року / ред. В. О. Берегова, Т. К. Щегельська]. – К. : Державний ін-т розвитку сім’ї та молоді, 2006. – 143
13. Закон України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам” [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 1. – С. 41–43.
14. Наказ Міністерства України від 02 червня 1993 р. № 161 “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”.
15. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2002/2003 навчальному році // МОН України. Лист № 1/9 – 304 від 17.06. 2002р.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 “Про

затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)”.

17. Наказ Міносвіти України від 04.03.1998 р. № 86 “Про введення в дію “Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою”.

18. Закон України “Про вищу освіту”.

19. Закон України „Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР „Про освіту” [Текст]. – К.: Генеза, 1996. – 36 с.

20. Конвенція про права дитини // Притулки для неповнолітніх: статус і особливості роботи. – К., 1998. – С. 4 – 8.

Методична

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання. – К.: Київ. держ.ун-т, 1993. – 220 с.

2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества. – К.: Освіта, 1991. – 110 с.

3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

4. Выбор методов обучения в школе / Под ред. Ю.К.Бабанского. – М.: Педагогика, 1981. – 176 с.

5. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учеб. работы: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с.

6. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: Учебное пособие. – М.: Изд-во “Прометей” МГПИ им. В.И.Ленина, 1990. – 160 с.

7. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.

8. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя: Кн. для учителя. -3-е изд. перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1992. – 224 с.

9. Моделирование пед. ситуаций. Под ред. Ю.Н.Кулиткина и Г.С.Сухобской. – М., 1981. – 168 с.

10. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. /О.М. Пехота, А.З.Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

11. Ротенберг В.С., Бондаренко С.М. Мозг. Обучение. Здоровье: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 239 с.: ил.

Допоміжна

1. Аркас М. Історія України – Русі. – К., 1993. – С. 40 – 44.

2. Бондаренко З.П. З історії розвитку благодійної діяльності та волонтерства в Катеринославі // Теоретико - методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Зб. наукових праць. – Вип. 8. – Кн. 2. – Київ, – 2005. – С. 335–341.

3. Бех, І.Д. Виховання особистості [Текст]: навч.-метод. посіб.: у 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.

4. Гончаренко, С.У. Український педагогічний словник [Текст] / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Гошовський Я.О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу. Дисс... канд. псих. наук. – К., 1995. – 165с.
6. Гримм, В. Самые лучшие методики воспитания ребенка [Текст] / В. Гримм. – К.: Мультипресс, 2007. – 285 с.
7. Доброчинність в Україні: минуле, сучасне, майбутнє. – К.: Ресурс. центр розвитку громад. організацій „Гурт”, 1998. – 56 с.
8. Закон України „Про виховання дітей та молоді” [Текст] // Освіта України. – 2004. – 14 верес. – № 72. – С. 4–6.
9. Малевич И. Благотворительные учреждения Екатеринослава в начале XX века // Днепр печерний. – 1990. – 23 окт. – С. 4.
10. Методи та технології роботи соціального педагога [Текст]: навч. посіб. / авт.-уклад.: С.П. Архипова [та ін.]. – К.: Вид. дім „Слово”, 2011. – 496 с.
11. Трубавіна І. М. Підготовка соціальних працівників до супроводу дитячих будинків сімейного типу. – К. : ДЦССМ, 2002. – 48 с.
12. Трубавіна І. М. Методи вивчення сім’ї / І. М. Трубавіна, Н. А. Бугаєць – К.: УДЦССМ, 2001. – 76 с.
13. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім’ї: Наук.-метод. матеріали. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86с.
14. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім’єю: навч. посіб. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.
15. Мардахаев Л.В. Социальная педагогика. Курс лекций/ под ред. В. И. Беляева. – М.: Издательство МГСУ, 2002. – 256 с.
16. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників/ За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання : залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: тестування